

Kommun: Emmaboda
Församling: Vissefjärda
Fastighet: Kyrkeby 4:1 och 4:8

Byggnadsminnesförklaring

Beslut

Med stöd av 3 kap 1 § kulturminneslagen förklarar Länsstyrelsen härmed byggnaderna, den fasta bränneriutrustningen, parken och trädgården på fastigheterna Kyrkeby 4:1 och Kyrkeby 4:8, enligt karta bilaga 1, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen beslutar enligt 2 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaderna får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras. Byggnader som föreslås ingå, se situationsplan, bilaga 2, samt enligt förteckning nedan:
2. Skydd av både interiör och exteriör

Nr 1	huvudbyggnad
Nr 3	stallflygel
Nr 4	ämbetshus
Nr 6	brännvinskällare
Nr 8	brännmästarehus
Nr 9	brännvinsbodens källare
Nr 13	gamla bränneriet
Nr 24	drankbehållare
Nr 27	dass

Skydd av interiör, exteriör och bränneriutrustning

nr 11 mälteri, både källare och vind
nr 12 stora bränneribyggnaden

Delgivningskvitto

Skydd endast av exteriör

Nr 2	flygelbyggnad		Nr 17	garage
Nr 5	garage		Nr 18	hönshus
Nr 5	spannmålsmagasin över källare		Nr 19	spritnederlag
Nr 7	vagnbod, loge, lador		Nr 20	arrendatorsbostad
Nr 9	brännvinsbodens överbyggnad		Nr 21	personalbostad
Nr 10	majsbod med trädgårdskällare		Nr 22	vattencistern
Nr 14	svinhus		Nr 23	gåshus
Nr 15	potatiskällare för sättpotatis		Nr 25	mjölkrum
Nr 16	ladugård			

3. Med skydd av interiör avses att i byggnadernas inre får inte sådana åtgärder vidtas som medför ingrepp i rumsindelning eller stomme. Ingrepp får ej heller göras i fast inredning, som golv, väggar, tak, köksinredningar och liknande.
4. Med skydd av bränneriutrustning menas att underhåll av produktionsutrustningen ska ske med sådana material och sådana metoder så att de kulturhistoriska värdena inte minskar.
5. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. **Vård och underhållsåtgärder skall därför utföras i samråd med Länsstyrelsen på ett sätt som är anpassat efter det material och med den teknik med vilken byggnaderna och maskinutrustningen har uppförts.**
6. Det till fågården och bränneribyggnaderna hörande skyddsområdet (se karta, bilaga 1-2) får inte utan Länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.
7. Parken och trädgården får inte utan Länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras så att dess kulturhistoriska värde minskar eller förvanskas.
8. Parkens och trädgårdens karaktär och struktur med gångsystem, murar, staket, grotta, stenbord, snäckor, rabatter och flerårigt växtmaterial ska bevaras.
9. Parken och trädgården ska underhållas och skötas enligt en, av Länsstyrelsen godkänd, vårdplan.

Om det finns **särskilda skäl** får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen lämna **tillstånd till att ett byggnadsminne ändras** i strid mot skyddsföreskrifterna. Länsstyrelsen får ställa de villkor som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren avser hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Vård och underhåll av byggnader, park och trädgård skall ske i samråd med Länsstyrelsen.

Delgivningskvitto

Redogörelse för ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av rubricerad fastighet väcktes 1993-12-09. Ägaren, Vissefjärda hembygdsförening och byggnadsnämnden i kommunen bereddes både 1994 och 1999 tillfälle att ta del av förslaget. Ägaren och hembygdsföreningen hade då inget att erinra mot förslaget till byggnadsminnesförklaring. Från Emmaboda kommun inkom inga synpunkter.

Under växtsäsongen 1999 gjorde landskapsarkitekt Helena Brämersson-Gaddefors en dokumentation av trädgården och parken. Rapporten, uppdelad i inventering, historisk beskrivning och kulturhistorisk värdering, publicerades i augusti 2000. Denna rapport ligger som underlag till de nu föreslagna skyddsföreskrifterna för park och trädgård.

Under vintern 1999-2000 ändrades förhållandena på Kyrkeby när ägaren avled. Våren 2000 drogs ny fastighetsgräns och Vissefjärda hembygdsförening fick arva ytterligare två byggnader, så att hembygdsföreningen nu äger även mälteriet (nr 11) och brännvinsboden (nr 9) förutom stora bränneribyggnaden (nr 12).

Historik

Gustav III gav 1771 tillstånd till bränneriverksamhet på Kyrkeby gård, enligt uppgift under en resa mellan Stockholm och Karlskrona. Händelsen befestes med en särskild minnessten med kungens initialer. Brännvinsbränningen har sedan dess fram till 1971, varit en viktig del på Kyrkeby vid sidan av jordbruket och andra verksamheter.

Kronolänsman Th A Malmström, som stod bakom utvecklingen av Kyrkeby bränneri från 1860-talet och framåt, blev en betydelsefull och mycket inflytelserik person i Vissefjärda. Han var riksdagsman och fick på så sätt influenser utifrån. Malmström lät i början av sin verksamhet på Kyrkeby, flytta bränneriet från den lilla ryggåsstugan vid ån (nr 13) till en 100 gånger större anläggning (del av nr 12). Han byggde samt flyttade en mängd hus till gården, anlade handelsträdgård och park samt genomförde stora förbättringar och utvidgningar av jordbruket

Kyrkeby kom att spela en stor roll för traktens bönder genom att de där fick avsättning för sina jordbruksprodukter. Det krävdes dagligen 25-30 häst- eller oxlass med potatis under brännkampanjen samt därutöver 700 kg malt och 15 kubikmeter ved per dag. Bönder från ett stort omland, var beroende av Kyrkeby för sin försörjning. Gården hade också ett stort antal anställda i bränneriet, handelsträdgården, jordbruket och hushållet.

Sedan tillståndet för samtliga småbrännerier i landet drogs in 1971, har inga inventarier tagits bort, flyttats eller ändrats i Kyrkeby bränneri. Detta är unikt för landet. Till bränneriet hör förutom själva bränneribyggnaden (nr 12) också mälteri med spannmålsloft ovanpå mälterikällaren (nr 11), den s k brännvinsboden (nr 9) med spannmålsmagasin i de 2 övre våningarna och potatiskällare under, den s k majsboden (nr 10), brännvinskällaren (nr 6) för förvaring av trätunnor med färdig sprit, spritnederlaget (nr 19) med en stor tank

Delgivningskvitto

för spritförvaring, drankbassänger (nr 24), en vattencistern av sten (nr 22) samt gamla bränneriet (nr 13).

Den stora gården Norra Kyrkeby och brännerimiljön hör ihop. Den ovanligt stora, av sten byggda, karaktäristiska ladugården och andra ekonomibyggnader ligger i anslutning till bränneribyggnaderna. Mangårdsbyggnadens placering i förhållande till fågården har drag av herrgårdsmiljö. Mangårdsbyggnadens storlek och påkostade utförande, liksom den gotiskt inspirerade dubbla glasverandan, ger byggnaden en särskild karaktär. Ett antal arbetarbostäder och torp hör också till gården.

Till mangårdsbyggnaden hör en trädgård med omfattande odlingar samt en särskilt anlagd park. Trädgården visar inflytande från tyska trädgårdsideal. Parken är inspirerad av den engelska parken. Parken och trädgården har till största delen kvar sin ursprungliga användning och utförande.

Mera finns att läsa i bifogad historik, bilaga 5, samt i beskrivningar av *Henning Skårin*, publicerade i flera årgångar av "*I Dackebygd*", utgiven av Vissefjärda hembygdsförening. I årgång 1988 finns "*Kyrkeby bränneri*" samt "*Minnen från Kyrkeby 1916-1920*". Dokumentation av byggnaderna finns på Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion.

Motivering

Kyrkeby brännvinsbränneri är ett komplett gårdsbränneri från 1800- och 1900-talen, med rötter i 1700-talet; kontinuiteten på platsen är imponerande. Anläggningen i sig, med det stora antalet brännerifunktioner i olika byggnader, har mycket höga kulturhistoriska värden. Dessa förstärks av mangårdsbyggnaden med sin glasveranda, sina flyglar och sin särskilt anlagda trädgård och park, de bevarade arbetarbostäderna samt det s k ämbetshuset från 1700-talets slut. Allt detta har stort autenticitetsvärde och åldersvärde.

Själva bränneriet med sin intakta bränneriutrustning är unikt i landet. Det har mycket höga kulturhistoriska, främst industrihistoriska, värden. Det är en 1900-talsmiljö, med slutna tankar för jäsningsprocessen tillkomna på 1960-talet. Betydande delar är dock från 1800-talet, t ex den imponerande ångmaskinen som driver hela anläggningen och tillhörande kraftöverföringssystem med remdrift. Att maskineriet fortfarande går att köra ger anläggningen extra stort teknikhistoriskt värde.

Höga personhistoriska värden är genom kronolänsman och riksdagsman Malmström knutna till Norra Kyrkeby. Kopplingen till besöket av Gustav III och den del av Sveriges historia som berör Karlskrona och riksvägen förbi Kyrkeby upp mot Stockholm är också intressant.

Till det mycket höga industrihistoriska värdet, lokal- och personhistoriska värdet, autenticitetsvärdet och uniciteten kan också knytas det upplevelsemässiga miljövärdet och lättillgängligheten d v s det pedagogiska värdet.

Området ligger inom riksintresseområde nr K 42 för kulturmiljö i Kalmar län.

Delgivningskvitto

Med hänvisning till ovan sagda, finner Länsstyrelsen att byggnaderna med dess fasta inventarier för framställning av brännvin mm samt tillhörande park och trädgård, sammantaget är att betrakta som kulturhistoriskt synnerligen märklig och väl uppfyller kraven för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm.

Övrigt

Enligt 3 kap 21 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Överklagande

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kalmar län, se bilaga 9.

Anita Bråkenhielm

Ulla Ekberg

Bilaga

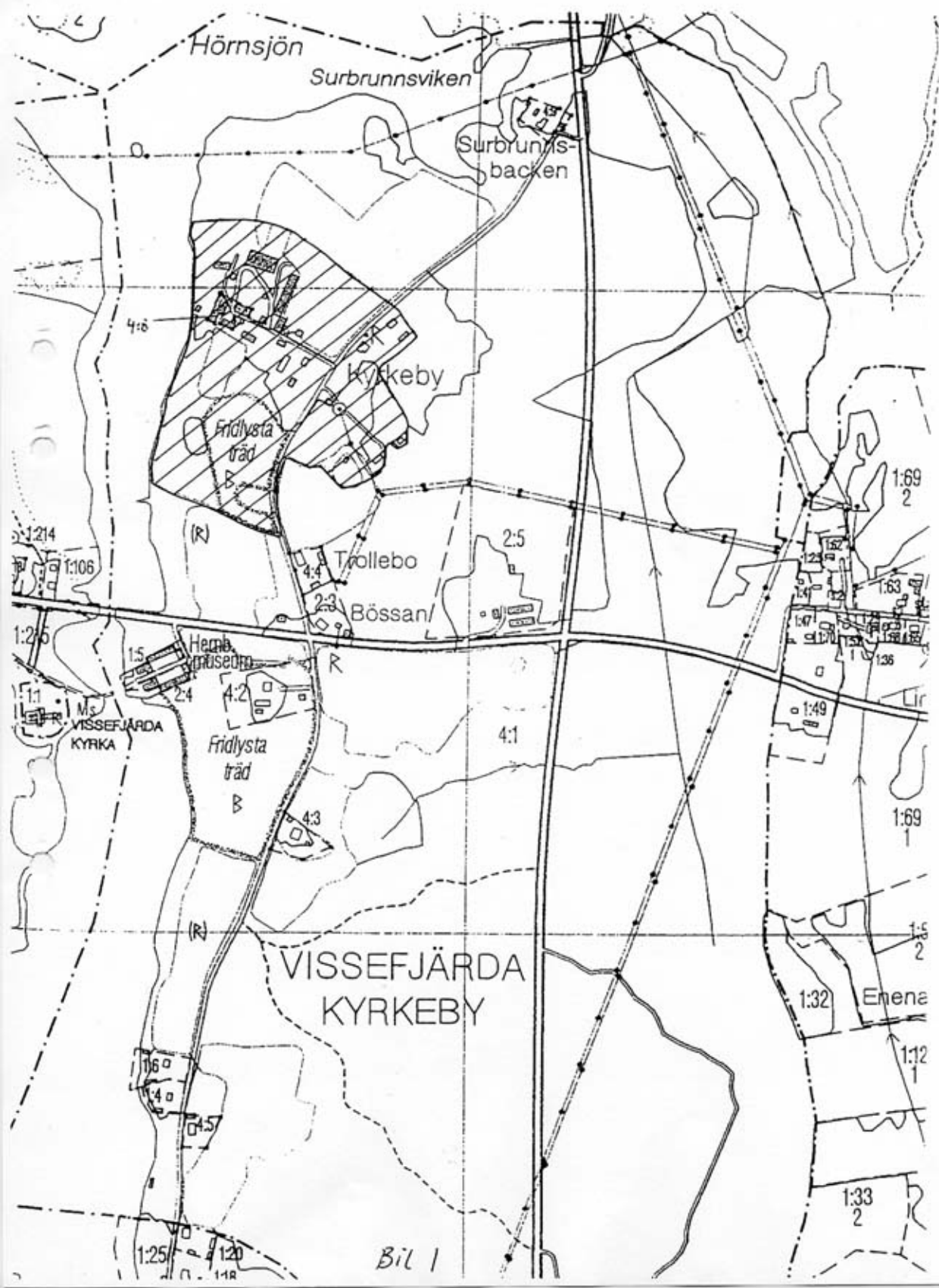
1. Karta, Vissefjärda, områdets utsträckning
2. Situationsplan, byggnader
3. Situationsplaner trädgård (2 st) ur rapport
4. Situationsplaner park (2 st) ur rapport
5. Historik
6. Översikt/situationsplan bränneriutrustningen
7. Sammanfattning ur rapport
8. Kulturhistorisk värdering av park och trädgård ur rapport
9. Hur man överklagar

Kopia

Kulturmiljöfunktionen + bil 1-8
Riksantikvarieämbetet (delgivningskvitto) + bil 1-9
Kalmar läns museum + bil 1-8
Inskrivningsmyndigheten vid Kalmar tingsrätt
Emmaboda kommun + bil 1-8
Lantmäterimyndigheten

Med laga kraft till

Inskrivningsmyndigheten vid Kalmar tingsrätt
Riksantikvarieämbetet
Emmaboda kommun
Lantmäterimyndigheten

1. Mangårdsbyggnaden	13. Gamla bränneriet
2. "Kaptensflygein"	14. Svinhus
3. Stallflygel	15. Potatiskällare för sättpotatis
4. "Ämbetshuset"	16. Ladugård
5. Nybyggt garage. (Häststall här brann 1990.)	17. Garage
6. Brännvinskällare & spannmålsmagasin	18. Hönshus
7. Vagnbod, loge och lador	19. "Spritnederlaget"
8. "Brännmästarehuset"	20. Arrendatorsbostad
9. Brännvinsboden	21. Personalbostad
10. Majsboden & trädgårdskällaren	22. Vattencistern
11. Mältan/Mälteriet.	23. Gåshuset
12. Bränneriet	24. Drankbehållare
	25. Mjölkrum

Bi. 2

Vedartade växter i trädgården

Mycket stort och ålderdomligt träd
Ålder > 200 år, stamomkrets > 3m

Hängbok

Mycket stort träd
Ålder omkring 100 - 200 år,
stamomkrets > 1m

Yngre träd medvetet planterat eller
sparat

Fruktträd

Spaljerat fruktträd

Barrträd

Buske/buskträd

Större buskage

Klångväxt

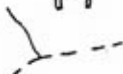
Större stubbe

Flaggstång

Grotta

Otydlig gång

Snäckor

Bevattning

Bänk

Brunn

Stenbord

Mur

Staket

Stenröse

Solur

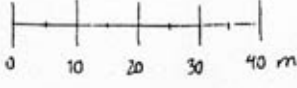

Husgrund

ÅM-kors

Siffror se sidor 28-33

Skala

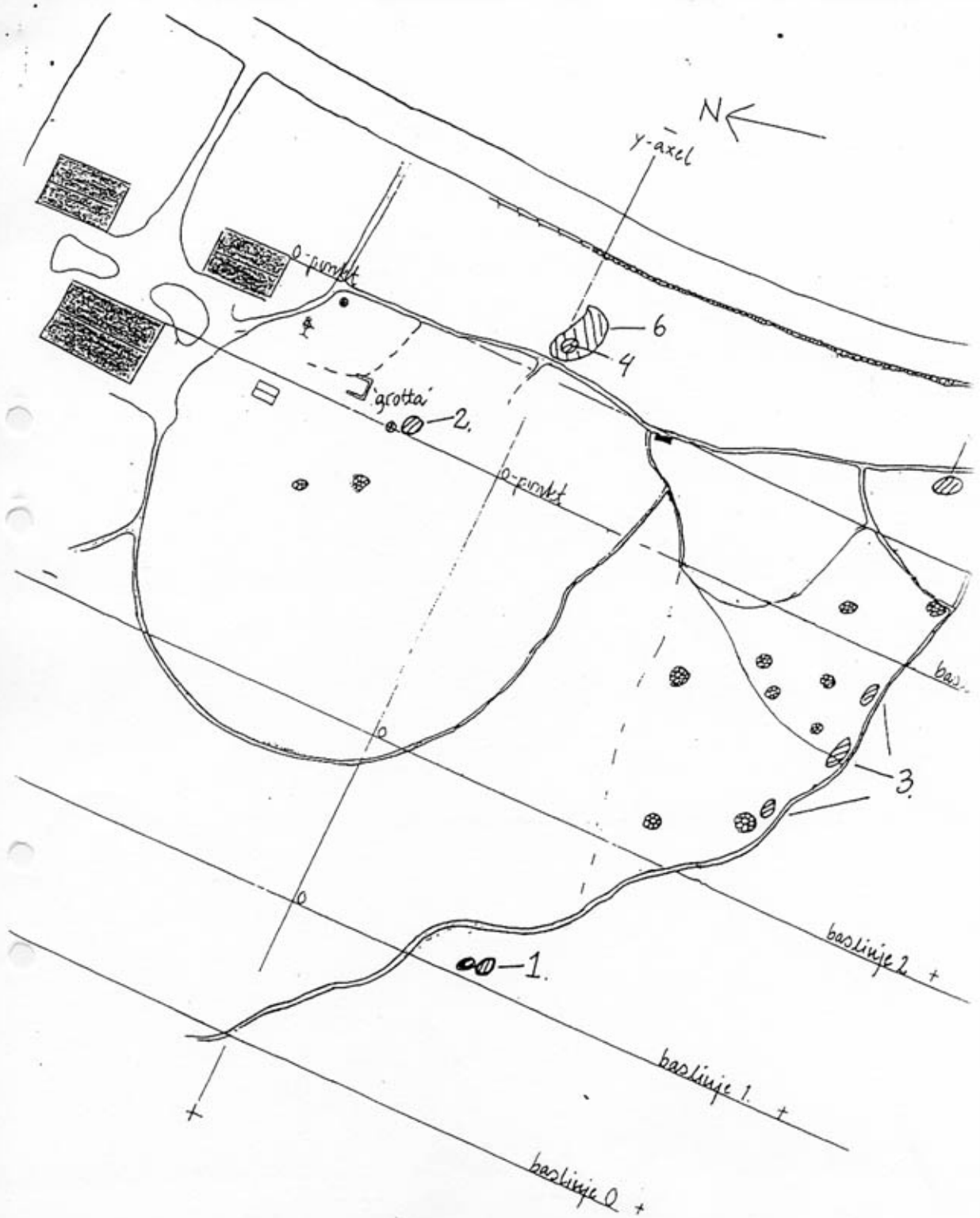
Bilaga 3 s2(4)

Gångar och byggda delar samt kulturväxter i trädgården

- Mycket stort och ålderdomligt träd
Ålder > 200 år, stamomkrets >3m
- Hängbok
- Mycket stort träd
Ålder omkring 100 - 200 år,
stamomkrets >1m
- Yngre träd medvetet planterat eller
sarat
- Frukträd
- Spaljerat frukträd
- Barrträd
- Buske/buskträd
- Större buskage
- Klångväxt
- Större stubbe
- Flaggstång
- Grotta
- Otydlig gång
- Snäckor
- Bevattning
- Bänk
- Brunn
- Stenbord
- Mur
- Staket
- Stenróse
- Solur
- Husgrund
- AM-kors

Siffror se sidan 38

Bilaga 3 sid 3 (4)

Skala :

Lyckebyån

Bl 4

S 4(4)